Avrupa Birliği'nin Genişleme Ve Küreselleşme Stratejileri: Polonya Özelinde Bir İnceleme

Asst. Prof. Dr. Yusuf Kemal Öztürk (Ahi Evran University, Turkey)

Mr. Selami Sedat Akgoz (Ahi Evran University, Turkey)

European Union's Expansion and Globalization Strategies: A Special Investigation on Poland

Abstract

During the development process, particularly Middle and Eastern European Countries have increasingly integrated into the Union economy while parliaments, governments, public and private sectors have put forth significant effort to prepare for membership to European Union. European Union, on the other hand, prepared a financial framework in 1989 to actively support such efforts. Thus the Union financial and institutional regulations were realized to finance the process of transition to market economy. In this regard, Poland has quickly completed the necessary steps for harmonization and accelerated its efforts towards this goal. Following the radical change Poland experienced after 1989, the process of democratization and transition to open market economy. In our study we compared and investigated Poland economic and political situation before joining European Union, with the developments during the harmonization process and its economic structure today. In this process, it will be appropriate to take a look at Poland recent political and economic life as well as the reasons as to why Poland is an important state for Europe.

JEL codes: O52, F14

1 Giriş

1980'li yıllar biterken Berlin Duvarının yıkılması, o güne kadar alışık olduğumuz Yalta düzeninin sona ermesi ve dünya siyasi düşüncesinin, dünya siyasi coğrafyasındaki değişikliklere bağlı olarak evrim göstermesi sonucuna da yol açtı.

Bu değişikliklerden kaçınılmaz olarak Avrupa Topluluğu da nasibini aldı ve yeni süreci göğüsleyebilmek için hızlı bir çalışma dönemine girdi. Avrupa Entegrasyonu kendi içinde bütünleşme çabalarını sürdürürken, eski sisteminden kurtulan merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile kurulacak yeni ilişkileri tanımlama çabasını da sürdürmekteydi. Bu ülkeler, yıllarca Sovyet rejiminden kurtulmanın beklentisi ve esas ait olduklarını düşündükleri Batı Avrupa entegrasyonunun özlemiyle ortaya çıkmışlardı. İşte tam bu noktada AB, bu ülkelerle ortaklık anlaşmaları yapmaya başladı. Doğu Avrupa Ülkeleri ile ilişkiler bu şekilde geliştirilirken, 1993 yılının haziran ayı içinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi, bir yandan bundan sonra AB'ye tam üye olmak isteyen adaylar için yeni kriterler belirliyor, öte yandan AB bu kriterler aracılığıyla kendi kimliğini de tanımlıyordu (Baydarol, 1999).

Çalışmada, üyelik görüşmelerine kadar bütünleşme sürecinde, uygulanan serbestleşme politikalarının, Polonya ekonomisinde yarattığı dönüşüm izlenmeye çalışılacaktır.

2 Bütünleşme Sürecini Hızlandıran Gelişmeler

Genişleme sürecini yönlendiren beş önemli toplantı, AB'nin bu konudaki kararlılığını gösterirken, aynı zamanda Birliğe bir nevi giriş kriterlerini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, Kopenhag Zirvesinde, Avrupa Konseyi, Orta ve Doğu Avrupa'da AB ile ortaklık anlaşmaları bulunan ülkelerden isteyenlerin, gerekli koşulları yerine getirebilecek duruma gelir gelmez AB üyesi olabileceklerine karar vermiştir. Bu çerçevede, Polonya 4 Nisan 1994'de AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Varol, 1995). Kopenhag Avrupa Konseyinin sonuç kararlarında, Birliğe tam üye olmak isteyen Orta ve Doğu Avrupa'daki aday ülkelerin, aşağıdaki şartları yerine getirdikleri taktirde üye olabilecekleri belirtilmiştir.

- Demokrasi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını azınlıklara saygıyı ve azınlıkları korunmasını teminat altına alan kurumların istikrarını sağlamak.
- İşleyen bir Pazar ekonomisine sahip olunmasının yanı sıra, Avrupa Birliği içindeki rekabet baskısı ile piyasa güçleri karşısında durabilmek yeteneğine sahip olmak.
- Siyasi, ekonomik ve parasal birlik de dahil olmak üzere tam üyelikten kaynaklanan yükümlülüklerle uyum yeteneğinin olması (AKTTY, 1997).

Kısaca, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı, ticaretin ve fiyatların serbest olmasını ve mülkiyet hakları dahil, icra edilebilen bir hukuki sistemin var olmasını gerektirir. Bu sayede, makroekonomik istikrar ve ekonomi politikası üzerinde uzlaşma, bir piyasa ekonomisinin performansını artırır, gelişmiş bir mali sektör ve piyasaya

giriş-çıkış önünde önemli herhangi bir engelin bulunmaması da ekonominin verimliliğini iyileştirir (Gündem2000, 1999).

12 – 13 Aralık 1997 günleri gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi, aslında Gündem 2000’in üzerinde yoğunlaşılacak ve genişleme süreci ile ilgili temel kararların hükümet ve devlet başkanları düzeyinde onaylandığı bir zirvedir. Zirve, bu çerçevede Gündem 2000 önerilerini aynen kabul ediyor ve tam üye adayları arasında sıralama yapmıştır.

15-16 Haziran 1998 günleri Cardiff’de gerçekleştirilen Zirvenin genişleme süreci ile ilgili değerlendirmeleri, 62 ile 69 (dahil) paragraflar içinde yer almıştır. Bu çerçevede Zirve, yeniden Lüksemburg Zirvesi sonuçlarına gönderme yapılmış ve tam üye olabilmek için, tam üyeliğin yükümlülüklerini yerine getirebilmenin yanı sıra, Kopenhag kriterlerine uygunluğun da altını çizilmiştir. Bu bağlamda her aday, aynı kriterler çerçevesinde değerlendirilecek ve kendi hazır olması ölçüsünde tam üyeliği hızlanacaktır.

Cardiff Zirvesi’nin ardından genişleme süreci ile ilgili en önemli gelişme, Komisyonun izleme raporları çerçevesindeki değerlendirmeler olmuştur. Bu raporların 4 Kasım 1998 günü yayınlanmasının ardından, 11-12 Aralık 1998 günleri Viyana’da yapılan zirve çerçevesinde de genişleme süreci ele alınmıştır. Avusturya Dönem Başkanlığı’nda gerçekleştirilen zirvede ele alınan başlıca konular; AB’nin genişlemesi, istihdam, büyüme ve istikrar, ekonomik ve parasal birlik, Agenda 2000, Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe konulmasına yönelik hazırlıklar, kurumsal yapının düzgün işletilmesi, uluslararası ilişkiler ile adalet ve iç işlerine ilişkin hususlar olmuştur.

1999 Aralık ayında Helsinki’de toplanan Avrupa Konseyi’nde, genişleme sürecinde yeni bir aşamayı başlatan bir dizi kararın alındığı “Milleniyum Deklarasyonu” kabul edilmiştir. Deklarasyonla aynı zamanda Birliğin daha etkin bir kurumsal yapıya kavuşturulması, güvenlik ve savunma politikalarının güçlendirilmesi, daha rekabetçi, istihdam yaratan, sürdürülebilir ekonomik politikalar izlenmesi hükmüne bağlanmış bulunmaktadır. Konseyde, 1997’de Lüksemburg’da kabul edilen genişleme sürecinin önemi vurgulanmış ve sürecin devam ettirilmesi öngörülmüştür.

Kısaca değindiğimiz bu süreç sonunda 2000’den itibaren, Polonya’nın da arasında bulunduğu altı ülke ile üyelik görüşmeleri başlamıştır.

3 Bütünleşme Sürecinde Polonya Ekonomisinin Değişimi

II. Dünya Savaşı sonunda o zamanki Sovyetler Birliğinin siyasi nüfuz alanına giren Polonya, yönetim sistemi olarak, Komünist Parti hegemonyasına dayalı halk cumhuriyeti biçimini, ekonomik sistem olarak da, merkezi planlamaya tabi tekkelci, devletçi, sosyalist bir yöntem benimsemiştir. Daha sonraki soğuk savaş yıllarında, Sovyetler Birliğinin liderliğinde kurulan Varşova Paktı’na da üye olan Polonya, böylece hem siyasi, hem de ekonomik açıdan tamamen Sovyetler Birliğinin nüfuzu altına girmek durumunda kalmıştır. İki savaş arası dönemde, Polonya’nın ithalatında Sovyetler Birliğinin payı sadece %0.2, buna karşılık Polonya’nın ihracatındaki payı %6 idi. 1945-1989 yılları arasındaki dönemde, Polonya’nın ithalatında Sovyetler Birliğinin payı %70.4’e yükselirken, ihracattaki payı %18.1 olmuştur. 1990 sonrası başlayan değişim döneminde ise Polonya’nın ithalatında Rusya’nın payı %6.8’e düşerken, ihracattaki payı %4.6 olarak gerçekleşmiştir. Dönemsel bazda görülen bu artış ve azalışlar, Polonya ve Rusya’nın (SB) ekonomik yapılarındaki değişikliklerden olduğu kadar, iki ülke arasındaki siyasal ilişkilerin maruz kaldığı değişikliklerden de kaynaklanmaktadır (The Polish Economy, 1994).

Ocak 1990 itibarıyla Polonya ekonomisiyle ilgili gözlemlenen en önemli unsur, Polonya ekonomisinin, belki de COMECON ülkeleri arasında en kötülerden birisi olmasıdır. Polonya o dönemde, en az Sovyetler Birliği kadar çok büyük bir dış borç yüküne sahiptir. 1989 yılında endüstriyel üretim %2.8’lere kadar ve gerçek Gayri Safi Milli Hasıla ise en az %0.5’lere düşmüştür. Borçlar, Doğu Blokundaki en elverişsiz şartlara sahip nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere temel gıda maddelerinin ve enerji sübvansiyonlarının finanse edilmesi için alınmıştır. Ülkede yapılan Kasım 1995’de Devlet Başkanlığı ve Eylül 1997’de ise Parlamento seçimleri sonucu oluşan liberal kanat temsilcileri, devlet başkanı Aleksander Kwasniewski ve başbakan Jerzy Buzek önderliğinde liberalizme geçiş hızlanmıştır (İTO, 1998).

3.1 1990-2000 Arasındaki Serbestleşme Politikalarının Etkisi

Polonya ekonomisi, 1989 yılında komünist iktidarın işbaşından ayrılmasından sonra kararlılıkla yürütülen yeniden yapılandırma politikalarıyla, hızlı bir ekonomik ve sosyal dönüşüm süreci içine girmiştir. Bu kapsamda, 13 Temmuz 1990 tarihinde çıkarılan “Özelleştirme Yasası” ve Eylül 1990’da kurulan “Özelleştirme Bakanlığı” ile serbest piyasa ekonomisine geçişin temelleri atılmış, enflasyonu kontrol altına alabilmek için yapısal programlar uygulanmış, fiyatlar serbest bırakılmış, Polonya para birimi Zloti’nin konvertibilitesi sağlanmış, dış borç ödemeleri ilgili ülkelerle yapılan anlaşmalar sonucu düzene konmuştur.

Polonya için 1990’da başlayan bu süreç, olumlu etkilerini göstermekte gecikmemiştir. GSMH 1993 yılında 87,5 milyar Dolar iken, 1997 yılında 134 milyar Dolar’a yükselmiştir. Ülkede GSMH’nin %48’i kamu sektörüne, %52’si ise özel sektöre dağıtılmıştır. Bundan da özel sektörün diğer Doğu Bloku ülkelere göre

Polonya’da daha fazla gelişme gösterdiği sonucu çıkmaktadır. Ekonomik büyüme hızı 1998 yılında %5.3 olarak gerçekleşmiştir. Ekonominin 1990 yılında %12 oranında küçülmüş olduğu dikkate alındığında, ulaşılan bu başarı daha gerçekçi bir şekilde değerlendirilebilecektir. Ülkedeki sektörel büyüme hızı, sanayi alanında 1993 yılında %5,6 iken, 1997 yılında %10 olmuş; tarımda ise 1993 yılında %1,5’lik bir büyüme gerçekleşirken, 1994 yılında %3,5 oranında bir küçülme meydana gelmiştir.

Ülkede kişi başına düşen milli gelir, 1993 yılında 2274 Dolar iken, 1997 yılında bu rakam 3600 Dolar’a yükselmiştir. Enflasyon konusunda da büyük başarılar elde edilmiş, yıllık enflasyon 1990 yılında %590 iken, 1998 yılında bu rakam %9’lara düşürülebilmektedir. Bütün bu olumlu gelişmelere karşın ülkedeki işsizlik oranı 1993 yılında %15.7 iken, 1994 yılında % 17’ye kadar yükselmiştir. Bu oran 1998’de ise %13 civarlarında seyretmiştir.

1992 yılında 13,9 milyar Dolar olan Polonya’nın ihracatı, 1998 yılında büyük bir artış göstererek 30,1 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat yapısını, metal imalat, tahta, kağıt, kimyevi maddeler, yakıt, enerji, tarım ürünleri, tekstil, deri ve giyim malları oluşturur. İhracat yaptığı ülkelerin başında, Almanya, Hollanda ve İtalya gelmektedir. İthalat gideri ise 1992 yılında 13,4 milyar Dolar iken, 1998 yılında 43,8 milyar Dolara yükselmiştir. İthalat yapısını, mühendislik ürünleri, kimyevi ürünler ve tarım ürünleri oluşturmaktadır. İthalat yaptığı başlıca ülkeler, Almanya, İtalya ve Rusya’dır.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
İhracat (milyon \$)	13 997	13 585	16 950	22 878	24 420	27 229	30 122
İthalat (milyon \$)	13 485	15 878	17 786	24 705	32 574	38 498	43 842
Hacim (milyon \$)	27 482	29 363	34 736	47 583	56 994	65 727	73 964
Denge (milyon \$)	512	-2 293	-836	-1 827	-8 154	-11 269	13 720

Tablo 1: Polonya Dış Ticaretinin gelişimi Kaynak: www.eureptr.org.tr, quarter 1999

Polonya Merkezi istatistik Ofisince yayımlanan yukarıda rakamlar bize, 1992 yılına nazaran ihracatta % 115’lik, ithalatta ise %225’lik bir artışı gösteriyor. Bu da 1992 yılına oranla, Polonya’nın dış ticaret hacminin arttığını ve bu artış yanında dış ticaret açığının ise arttığını ortaya koymaktadır.

Polonya, 1980’li yıllarda, dış ticaretinin büyük bir kısmını COMECON ülkeleriyle gerçekleştirmekteydi. Eski Sovyetler Birliği toplam ithalat içindeki %33’lük ve ihracat içindeki %28 payı ile (1986) ülkenin en önemli ticari partneri onumundaydı. Ancak, 1998 yılı itibarıyla, Almanya, Polonya’nın ihracatındaki %35,9 ve ithalatındaki %19,5’lik payıyla en büyük ticari ortak olarak ortaya çıkmaktadır.

Polonya, Aralık 1991 tarihinde AB (Avrupa Birliği) ile bir ortaklık ilişkisi kuran ve Mart 1992 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşma imzalamıştır. En önemli hükümleri ticarete ilişkin olan ve yürürlük tarihinden itibaren, 10 yılın sonunda taraflar arasında sanayi mallarının serbest ticaretini öngören bu anlaşmayla, AB’nin Polonya dış ticaretindeki payı hızla artmış ve 1997 yılında bu oran ihracatta %64 ve ithalatta ise %63,8 olarak gerçekleşmiştir.

1997	Değer Milyon \$	1996 yılına göre % değişim	Pay (%)	
			1996	1997
Almanya	8 483,6	0,8	34,4	32,9
Rusya	2 154,7	30,3	6,8	8,4
İtalya	1 513,2	16,0	5,3	5,9
Ukranya	1 206,8	23,4	4,0	4,7
Hollanda	1 203,1	2,9	4,8	4,7
Fransa	1 133,8	5,4	4,4	4,4
İngiltere	967,5	0,7	3,9	3,8
Çek Cumhuriyeti	912,2	7,7	3,5	3,5
Danimarka	756,6	1,8	3,0	2,9
ABD	663,0	18,5	2,3	2,6
Toplam (diğer ülkeler dahil)	25 751,3	5,4	-	-

Tablo 2: Polonya ihracatında ilk on ülke, CSO

1997	Değer Milyon \$	1996 yılına Göre % değişim	Pay (%)	
			1996	1997
Almanya	10 183,9	11,1	24,7	24,1
İtalya	4 183,4	13,4	9,9	9,9
Rusya	2 685,5	6,3	6,8	6,3
Fransa	2 502,1	23,4	5,5	5,9
İngiltere	2 320,0	6,1	5,9	5,5
ABD	1 901,6	16,0	4,4	4,5
Hollanda	1 531,5	8,4	3,8	3,6
Çek Cumhuriyeti	1 318,8	14,6	3,1	3,1
İsveç	1 276,0	28,0	2,7	3,0
Belçika	1 115,6	20,3	2,5	2,6
Toplam (diğer ülkeler dahil)	42 307,5	13,9	-	-

Tablo 3: Polonya ithalatında ilk on ülke, CSO

	İthalat %				İhracat %			
	1990	1996	1997	1998	1990	1996	1997	1998
AB Ülkeleri	47,2	63,9	63,8	65,9	45,6	66,2	64,2	68,3
Orta ve Doğu Avrupa*	21,4	15,5	14,9	-	22,3	20,5	17,3	-
Gelişmekte olan ülkeler	13,3	10,9	11,5	11,8	10,6	7,8	6,7	5,3
EFTA	13,8	1,6	2,5	2,2	16,8	2,7	1,5	-
CEFTA	-	6,4	6,4	6,3	-	6,0	6,8	7,1
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4: Polonya'nın Ticaret Yaptığı Ülke Grupları (dağılan Sovyetler Birliği dahil)

Polonya, ayrıca 1 Mart 1993 tarihinde yürürlüğe giren ve 1997 yılı itibariyle sanayi ürünlerinin serbest ticaretini, 2002 yılı itibariyle de hassas ürünler olarak belirlenen ürünlerin serbest ticaretini öngören Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA)'nı imzalamıştır. Bu anlaşmayla, CEFTA üyesi ülkelerle (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Romanya), Polonya'nın gerçekleştirdiği dış ticaretin gittikçe arttığı gözlemlenmektedir. 1998 yılında, CEFTA ülkelerinin, Polonya'nın ihracatı içindeki payı %7.1'e, ithalatı içindeki payı da %6.3'e ulaşmıştır (Bozyk, 1999).

Polonya'nın iç borç stoku 17 milyar Dolar, dış borçları toplamı ise 42 milyar Dolar civarındadır. Borçların geri ödenmesinde büyük bir sorun bulunmamaktadır. Bununla beraber, 1994 Mart ve Nisan aylarında, Polonya'ya kredi veren kuruluşlarla muhtelif "Borç Ödemelerini Yeniden Düzenleme" anlaşmaları imzalanmış, böylece mevcut borçların geri ödenmesinde Polonya'ya kolaylıklar sağlanmış ve yeni borç bulabilmesine imkân verilmiştir.

Polonya yabancı yatırımcıları çekmek ve yönlendirmek için "Özel Ekonomik Alanlar" adında bölgeler oluşturmuştur. Bölgeler, içerisinde uygun iş ortamının yaratıldığı ve yönetim açısından Polonya sınırlarının ayrı bir parçası olarak oluşturulmuştur. Bu bölgeler yatırımcıların gelir vergisi ödemeksizin ticari faaliyette bulunabilecekleri özel vergi koşullarını yatırımcıya sunmaktadır. Şu anda Polonya'da 14 özel ekonomik bölge vardır. Her biri kendi içinde alt bölgeler içermektedir. Bölgeye yatırım yapan bir yatırımcı kişisel ve kurumsal vergilerin tümünden muaftır. Uygun fiyatlı arazi tahsisinden faydalanabilir, yatırımlarla ilgili formalitelerle ilgilenmekte ücretsiz yardım, istihdamın eğitimi için hibe ve diğer ayrıcalıklardan faydalanabilmektedir. Yeni iş yaratma için hibenin verildiği bölge için uyulması gerekli zorunluluklar; ticari faaliyet 5 yıl sürdürülmeli ve en az 5 yıl yaratılan istihdam devam ettirilmelidir. Ayrıca yatırımlara ait tüm kârlar herhangi bir sınırlama olmaksızın transfer edilebilmektedir. Ülke yatırım riski açısından 2001 yılında en az riskli dördüncü ülke konumundadır. Bu tür uygulamalar ülkeye birçok sektörde doğrudan yabancı sermayenin girmesine neden olmuştur.

PIAZ idaresine göre 1998 yılı itibariyle, Polonya'ya yapılan yabancı yatırımların yıllık artış değeri 10 milyar Doları aşmıştır. 1989 yılı ile mukayese edildiğinde ise rakam 1000 kat fazladır ki, 1989 yılında yıllık artış ancak 9 milyon Dolar olmuştur. Yine 1998 yılı itibariyle yerli yabancı toplam yatırım 30.7 milyar dolar olurken, bunun 27.279 milyar Dolarını yabancı yatırımlar oluşturmuştur. Polonya'da 1989 yılından buyana izlenen bu gelişimin sebepleri ise; ekonominin dışa açılma süreciyle birlikte sermaye akışının hızlanması, sistematik dönüşümde yaşanan ilerleme, izlenen makroekonomik politikalarda iyi sonuçlar alınması olmuştur. Ayrıca Standart & Poor ve Moody's gibi uluslararası kuruluşların Polonya'nın kredi notunu yükseltmesiyle birlikte yatırımların risklerinde kaydedilen azalma, Avrupa Birliği aday adaylığının ve NATO üyeliğinin getirdiği ayrıcalıkların etkisi

de önemli boyuttur. Bu bağlamda yabancı yatırımların yıllar itibariyle seyri aşağıdaki gibidir (Zukrowska, 1999).

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Yabancı Yatırımların Toplam Değeri	353	600	1500	2979	4321	6832	12025	17200	27279
Senelik Artış	-	247	900	1479	1342	2511	5193	5175	10079

Tablo 5: Polonya'ya Yapılan Yabancı Yatırımların Seyri.

Polonya'ya gelen yabancı sermayenin sektörel dağılımında ilk sırayı imalat sanayi almaktadır. İmalat sanayinde ise en büyük pay gıda maddelerine aittir. İkinci olarak kâğıt ve basım sanayi ürünleri, üçüncü olarak ise taşıt araçları yer almaktadır. İmalat sanayinden sonra, finans ve ticaret sektörleri gelmektedir. İmalat sektörünün sahip olduğu bu oran özellikle küreselleşme ve değişen dünya koşulları nedeniyle son dönemde hizmetler sektörüne kaymaktadır.

Polonya, dönüşümün ilk yıllarından 2000 yılına kadar geçen sürede ortalama 3,7 milyar dolar doğrudan yabancı sermaye çekerken, ülkeden bu oranın yetmişte biri diyebileceğimiz miktarda doğrudan yabancı sermaye çıkışı olmuştur. Ülkeye gelen doğrudan yabancı sermayedeki bu artışların etkisiyle ekonomide oluşan ılımlı hava yerli üreticileri de cesaretlendirmiş ve doğrudan yabancı sermaye çıkışlarını da arttırmıştır.

Yine bu konuyla ilgili olarak, Polonya'da çok uluslu şirketler ile diğer yabancı şirketlerin bu ülkede iş yapan şubeleri şeklinde çalışan 17.000'in üzerinde yabancı iştirakli firma bulunduğunu ve Batılı yatırım çevrelerinin Polonya pazarlarına yatırım yapma yönündeki ilgilerinin de artarak sürdüğünü kaydetmek gerekmektedir. Bu firmalar ise aşağıdaki tabloda sıralanmıştır. Ayrıca, ülkelere göre yapılan yatırımlarda Amerika'dan sonra Avrupa ülkelerinin ağırlığı dikkate değer niteliktedir.

Sıra	Firma	Yatırım (milyon \$)	Planlanan yatırım (milyon \$)	Ülke	Faaliyet Alanı
1	Fiat	1 141,9	814,7	İtalya	Araba üretimi
2	Daewoo	1 011,3	567,4	Kore	Araba üretimi, elektronik aletler, inşaat, telekomünikasyon
3	EBRD	616,5	216,0	Uluslararası	Bankacılık, girişimlere sermaye katılımı
4	Pol-Amer. Ent. Fund	505,0	0,0	ABD	Özel firmalara sermaye fonlaması ve özelleştirmelere katılım
5	Pepsico	412,0	380,0	ABD	Tatlı, meşrubat, cips üretimi, catering
6	IPC	370,0	0,0	ABD	Kâğıt endüstrisi
7	ING group	350,0	53,0	Hollanda	Bankacılık
8	Coca-cola Amatil	285,0	0,0	Avustralya	Meşrubat üretimi
9	ABB	282,0	258,0	Uluslararası	Enerji tedarik sistemleri, türbinler ve elektrik motorları
10	Philip Morris	282,0	90,0	ABD	Tütün endüstrisi

Tablo 6: Polonya'daki En Büyük 10 Yabancı Yatırımcı (Aralık 1997), www.eureptr.org.tr, Mart-Nisan 1998

Ülke	Planlanan Yatırım (milyon \$)	Firma Sayısı
ABD	3 167,0	91
Almanya	1 036,9	134
Uluslararası	827,9	15
İtalya	1 093,6	44
Fransa	1 402,6	51
Hollanda	352,1	34
Güney Kore	612,6	5
İngiltere	441,4	26
Avusturya	185,3	34
İsveç	185,2	36

Tablo 7: Ülkelere Göre Polonya'ya Yapılan Yatırımda İlk On, www.eureptr.org.tr, Mart-Nisan 1998

Polonya'nın serbest piyasa ekonomisine geçişiyle birlikte, endüstriyel üretimde bulunan sektörlerin ulusal üretime katkılarında bir azalma görülmüştür. Öyle ki, 1988 yılında bu katkı % 41,7 iken, 1997 yılında % 26,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu değişim, toplam işgücü açısından incelendiğinde ise, 1989 yılında endüstride çalışan kişi oranı % 28,8 iken, bu oran 1997 yılında % 24,6 olarak kaydedilmiştir. Endüstriyel üretimde, özel sektörün ağırlığı gittikçe ön plana çıkmaktadır. 1997 yılında, özel sektör endüstrideki toplam satışların %63,5'ini (bir önceki yıl: %52,4) gerçekleştirmiştir.

Polonya'da inşaat sektörü, diğer sektörlerle göre daha kolay girilebilen ve yüksek talep seviyelerinden dolayı pazarın geniş olduğu bir sanayidir. Sektör ürettiği mal ve hizmetlerle ulusal üretime % 5,7 oranında katkıda bulunmaktadır. 1997 yılı itibarıyla, sektördeki faaliyetlerin % 93,2'si özel sektör, %6,8'i de kamu girişimcileri tarafından gerçekleştirilmiştir (İGEME, 1998).

3.2 Polonya'nın AB Sürecinde Özelleştirme Alanında Gerçekleştirdikleri

Özelleştirme programı çerçevesinde özelleştirilecek 105 şirketin listesinin 25 Mayıs 1994 günü hükümetçe onaylanmasıyla toplam 406 kamu şirketi özelleştirme kapsamına alınmıştır. Söz konusu şirketlerin, bu amaçla kurulacak yaklaşık 17 kadar milli yatırım fonu tarafından yönetilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda Polonya'da 1991-1994 döneminde devlet işletmelerinin yaklaşık %45'i özelleştirilmiştir. Nitekim, Polonya ekonomisinde özelleştirme sürecinin başında 8441 iktisadi işletme mevcutken, kamu mülkiyetindeki bu işletmelerin sayısı 1994 sonunda 4614'e kadar inmiştir. Bu yüzden 1994 yılı, Polonya için özelleştirmeden sağlanan bütçe gelirlerinin rekor düzeye ulaştığı yıl olmuştur (Profile98, 1998).

Polonya'nın başarılı özelleştirme faaliyetleri yüksek düzeyde uluslararası yatırım çekmesinin de nedenini oluşturmuştur. Özellikle AB'ye uyum sürecinde mevzuatların da değiştirilmesinin etkisiyle AB kökenli bankaların, bankacılık sektörüne yönelmeleri bu etkinin sonuçları arasında yer almaktadır. Özelleştirme kapsamında 2000 yılında gerçekleştirilen en büyük anlaşmanın telekomünikasyon operatörü Telekomunikacja Polska'nın %35'lik hissesinin France Telecom liderliğindeki konsorsiyuma devredildiği satış anlaşmasıdır. Ayrıca Polonya'da petrol ve doğalgaz sektörüne, özel bir konuma haiz POGC (Polonya Petrol ve Doğalgaz Şirketi) sahiptir. Bu konuda inceleme, üretim, depolama, dağıtım ve ulaşımı bu şirkete aittir. Ayrıca şirket bu alanda ithalat ve ihracat işlerini de yapmaktadır. Büyük ölçekli bu şirketin de özelleştirilmesi için Bakanlar Kurulu kararıyla 2000 yılı içinde harekete geçilmiştir (Gibben, 1999).

4 Sonuç

Buraya kadar yapılan açıklamaların ışığında, Polonya ekonomisi hakkında genel bir değerlendirme yapmak, politik ve ekonomik değişimin başladığı 1989 yılı baz alınarak, ekonominin Avrupa Birliği ile bütünleşmeye doğru seyrini takip etmek yararlı olacaktır. En önemlisi de bu süreç, tek merkezli yönetim çerçevesinde, dışa kapalı, devletçi, 1970'li yılların Demir Perde ülkelerinden birinin, serbest piyasa ekonomisiyle tanıştıktan sonraki rakamlara yansıyan hızlı dönüşümünde piyasa ekonomisinin izlerini görebilmek bakımından önemli bir süreçtir.

Polonya ekonomisi, çoğu kendisiyle hemen hemen aynı "çizgi"den başlamış olan diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomileriyle mukayese edildiğinde de, daha gelişmiş konumuyla dikkati çekmektedir. Bu noktada Polonya, eski SSCB'den ayrılıp bağımsız olan ülkeler ile yine eski Varşova Pakti ülkeleri arasında, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti ile birlikte ilk üç sırayı paylaşmaktadır.

Polonya ekonomisinde görülen istikrarlı büyüme, onun ABD ve Batı Avrupa devletleri gibi borç verebilen ülkeler ve uluslararası finans çevreleri nezdindeki kredibilitelerini yükseltmekte, bu da doğal olarak, yabancı sermaye açısından ülkenin "yatırım yapılabilir" şeklinde tanımlanması ve böylece ülkeye yabancı sermaye girişinin artması sonucunu doğurmaktadır. Bu ülkenin AB'ye giriş sürecinde önemli yapısal reformlara imza atmış olması, piyasa ekonomisi şartlarının yerleşmesine çaba harcaması, iş dünyası için şeffaf hukuksal çatının oluşturulmaya çalışılması, özelleştirme programlarıyla birlikte endüstriyel yapının tekrar yapılandırılması bölgeye olan yatırımların ilgisinin artmasına neden olmuştur. Söz konusu ilgi ülkeye yapılan Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında ciddi bir artışa neden olmuş ve bu artışın görece olarak yüksek bir düzeyde devam etmesini sağlamıştır. Örneğin Polonya'nın 1995-2005 döneminde çektiği doğrudan yabancı sermaye yatırımı yıllık olarak 6,3 milyar ABD dolarıdır. Yabancı yatırımlar Polonya ekonomisinin yeniden yapılandırılmasında ve modernizasyonunda önemli bir rol üstlenmişlerdir.

Ekonomik değerlendirmelerde etkili bir kriter olan "özelleştirme" irade ve uygulaması da, Polonya ekonomisi açısından "artı puan" olarak düşünülmesi gerekli bir faktördür. Bu bağlamda GSMH içinde %10 olan özel sektör payı, 2000'li yıllara doğru %70'lerin üzerine çıkmıştır.

Polonya'nın ihracatının devamlı artış gösterdiğini ve ihracatın ithalatı karşılama oranının her yıl yükseldiğini ve böylece dış ticaret açığının giderek azaldığını biliyoruz. Bunun nedeni Polonya'nın yeniden yapılanma sürecinde yabancı yatırımların üretkenlik, teknoloji, iyi yönetim gibi avantajlarından doğru şekilde yararlanmayı başaran ülkelerden birisi olmasıdır. Ülkeye gelen yabancı yatırımlar önceleri iç piyasa için üretim

gerçekleştirirken yapılan anlaşmalarla sanayi ürünlerine getirilen gümrük serbestisi ve AB ülkelerine olan yakınlık stratejilerini ihracata yönlendirmelerine sebep olmuştur.

Keza, %580’lerde seyreden bir enflasyon oranı, 2 yıl gibi kısa bir zaman içinde %37’ye çekilebilen ve milli parasının öngörülenden de kısa sürede konvertibl olma ihtimalinin yüksek olduğu söylenen ve döviz rezervleri her yıl artış gösteren bir ekonominin sağlıklı olduğundan bahsedilemez.

Aynı şekilde, ekonomileri tanımlamada belki de en önemli unsur, olan iç ve dış borç stoklarının miktarı ve bunların GSYİH’ya oranları ile bu borçların geri ödemelerinde sıkıntı olup olmadığı açısından bakıldığında da, Polonya ekonomisinin yine kendine yeterli bir düzeyde olduğunu görülmektedir.

Kaynakça

- BAYDAROL Cem, “Avrupa Birliğinin Genişlemesi”, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara 1999.
- BOZYK Pawel, Cefta and The European Union, Warszawa 1999.
- GİBBEN Henry, Poland Testing Time for Governing Coalition, Thomson Financial, 1999.
- VAROL Müge, Avrupa Antlaşmaları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Ankara 1995.
- ZUKROWSKA Katarztna, Role of FDI in The Polish Transformation, November 1999.
- Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi (Profile’98), AB Kapsamındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye, Ankara 1998.
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını (AKTTY), “Güncel Avrupa”, Ekim 1997, Sayı 7.
- Gündem 2000 Genişleme, Aday Ülkeler İlerleme Raporları, Ankara 1999.
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Polonya Ülke Raporu, Ekim 1998.
- İstanbul Ticaret Odası (İTO), Polonya Ülke Profili, İstanbul 1998.
- The İnternational and The Polish Economy “Foreign Trade Research İnstitute, Warsaw 1994.
- www.eureptr.org.tr (1998-1999)